

Кадр з фільму «Мамай». Режисер Олесь Санін. 2003.

скрині золота з карети смоляків – взагалі диво інженерно-технічного розрахунку, кінематографічно – рай для естетичного чуття! І що цінно до незмоги – у відтворенні звитяг Довбуша немає й натяку на режисерську модернізацію – це стиль самого Олексі, зафіксований в документах епохи. Класики вестерну цьому епізоду аплодували б стоячи!

Новаторство Саніна тут полягає в тому, що військовий хист горянина він узяв за осердя його екранного образу, чим вирішив левову долю якості свого кінопродукту. Адже це рішення безвідмовно пов'язує постать Довбуша з сьогоденням: параметри проведення його операцій ми бачили в діях генерала Залужного, як і спецслужб України досі. Принципи знані: не числом, а вмінням, ставка на розрахунок, раптовість і довершеність, робота мобільними групами, зухвалість і невблаганність до ворога. (Потоцький привів на Гуцульщину двотисячне військо, полковник Пшелуський вісім років половав на Довбуша із загonom в 150 осіб: співвідношення сил було – один до сотні! Та опришки були невловимі, й били там, де їх ніхто не чекав.) Це – наше, суціль наше – школа переможців, у витокі якої Санін впевнено поставив Довбуша – і сам переміг як митець. І переміг не на території вестерну – в царині рідної історії, її легендарних постатей.

Що в підсумку? Не збираюся передбачати Саніна завтрашнього, тим більше – вміст вестерну в його майбутніх стрічках. Та його досвід навчання чужому задля вітчизняного глядача й кращої пізнаваності України в світі – мистецьки чесний, плідний і має бути вдячно поцінованим. Кінострічка, вважає Олесь Санін, – «мистецька інвестиція в Людство». А його «фанатичне прагнення досконалості» дає підстави сподіватися: режисер створить фільм, що поб'є всі рекорди касових зборів, а члени американської кіноакадемії від захвату на мить втратять дар мови. Хоча відвести очі від «Мамая» й принаймні двох епізодів «Довбуша» несила вже й зараз. Далі – буде!

1 Скуратівський Вадим. Степ у фільмі Олесь Саніна. / Скуратівський у Кіно-Колі (1997 – 2008). К.: Ін-т культурології НАМ України, 2020. С. 168.

2 Брюховецька Ольга. Мамай. Кіно-Театр, 2003. № 4. С. 38.

3 Там само. С. 40.

4 Васильєв Сергій. Широко заплющені очі. / Сергій Васильєв. У дорозі: Есеї про візуальне. К.: Дух і Літера, 2024. С. 334–335.

Артем Рижиков і фільм «Простий солдат»

Бесіду веде Руслан Гірін

Руслан Гірін, Артем Рижиков з нагородою за найкращий документальний фільм. Одеський МКФ. 2025.

На 16-му Одеському міжнародному кінофестивалі документальний фільм «Простий солдат» (A Simple Soldier) отримав нагороди у двох номінаціях: найкращий документальний фільм і приз ФІПРЕССІ. Фільм розповідає про нелегке життя українського військового, бійця 130 окремого батальйону 241 окремої бригади Сил ТРО ЗС України, українського режисера й оператора Артема Рижикова, який після вторгнення у 2022 році став солдатом на передовій. Ця історія – відвертий погляд ізсередины на те, що означає захищати свою країну. «Простий солдат» створений Артемом Рижиковим спільно з Хуаном Каміло Крусом. Продюсери: лауреат «Оскара» Джон Батсек, Бен Сільверман і Говард Овенс з Propagate Content та Джеймс Пакер. Це не просто кінематографічна перемога, це міжнародне визнання мужності та жертвовності кожного нашого бійця!

1 <https://tro.mil.gov.ua/film-vijskovosluzhbovczya-241-okremoyi-brygady-syl-tro-stav-peremozhczem-odeskogo-kinofestvalyu/>

– *Артеме, розкажи про прем'єру фільму у Великій Британії на фестивалі, що проходить з 18 по 23 червня.*

– Відбулася прем'єра у Шеффілді (Sheffield DocFest – найбільший у цій країні фестиваль документального кіно). В нас було три покази, люди сильно реагували на фільм, дуже підтримували Україну – усього було п'ять фільмів з України чи пов'язаних з Україною. Аудиторія сама визначала різницю між ними, а вона була колосальна. Наш фільм особливий тим, що ми почали його робити до війни, і прожили з ним три з половиною роки на фронті: мали не якусь репортажну документацію, а бачили трансформацію і героя (мене), і ситуації на фронті, й історії Марти, Сергія, Фантома, Медика. Фільм унікальний – усе в ньому зсередини пережито, і можна побачити, як усе міняється. За цей час у мене народилася дитина. З хлопця, який смажив сосиски на кухні в Ірпені під обстрілами, я став командиром іноземного підрозділу.

Аудиторія оцінила унікальність фільму. Були гарячі дискусії після показу (у форматі Q&A – питання-відповіді). Люди були емоційні. Я намагався не входити в депресняк, бо дійсно фільм важкий, а повернути розмову в позитивний ключ.

Цікаво, що майже не було політичних питань, не питали про війну. Бо фільм – насамперед про людину. Тому були особисті питання, зокрема, яким чином ми – з різних кутків планети – зробили це кіно. Там я вперше зустрівся зі своїм співрежисером Хуаном Каміло Крусом. Ми чимало років працювали, але через інтернет. Я побачив усю свою команду: монтажерів – дівчину Інез з Барселони, головного монтажера Джаспера з Копенгагена, продюсерів із Лос-Анджелеса. Хуан приїхав з Колумбії з подарунками, всім дарував каву та цукерки. Тож у мене гарні спогади кожного ранку, коли я п'ю його каву.

– *А що написали кінокритики після перегляду?*

Наш фільм єдиний, який мав реву в журналі Телеграф (The Telegraph), якщо не помилюсь, це найвідоміший журнал в Британії. Якщо коротко, всі вражені.

– *Коли прийшла ідея знімати себе як головного героя фільму?*

– Не одразу. Я себе не знімав. Хуан почав записувати наші зум-розмови – ми розмовляли по відео. І коли я поміняв свій підрозділ, розлучився з Мартою, яку знімав ², треба було починати з нуля або знімати когось іншого, Хуан мені сказав: «Стій, у нас є твоя історія, і вона значно цікавіша, ніж історія Марти».

Я не погоджувався, минуло десь півроку від початку повномасштабної війни. Я переключився на зйомки інших людей. Але, на прохання Хуана, ми продовжували відеоінтерв'ю, кожного дня я йому розповідав, що зі мною трапляється на фронті. Йі тому, може, для української аудиторії незрозуміло, чому я часто розмовляю англійською. Це я розповідаю своєму співрежисеру фронтові історії.

Хуан усвідомив, що треба знімати мене, та я з цим боровся. Мабуть, ще рік витратили, тому що я шукав іншу історію, знімав інших людей, і в архіві у нас – завершені історії, але то – інші фільми. Фокус Хуана був на мені. Тому ми домовилися, що буде приїжджати ще один оператор – тобто ти, Руслане, – який у більш-менш безпечних місцях допомагатиме мені і буде знімати мене самого.

Артем Рижиков на фронті.

Я повірив в історію про себе аж тоді, коли побачив змонтований матеріал (а його вже назбиралося десь 500 годин), кожна сцена була змонтована й оброблена, спочатку порізана в «assembly cut», це десь 20 хвилин, потім десять, потім п'ять, і це все зайняло шість годин.

Коли я це побачив, зрозумів, що історія є, хоча я не вважаю себе якимось цікавим чи особливим. Але так склалося, що ми переключилися на мою історію вже в монтажі. Моя історія унікальна для західної аудиторії тим, що фільммейкер, оператор, режисер іде на війну, щоб зняти фільм, і перетворюється на справжнього воїна, командира. А для українців у наших реаліях – це звичайна історія.

Для України вона унікальна іншим: спочатку я займав гарну посаду пресофіцера батальйону. Це означає, що я не воюю, а знімаю всіх і все, а коли небезпечно, цього не роблю. Я долучений до армії, але працюю з цивільними, журналістами, телеканалами, знімаю відео на збори коштів і роблю фільм для себе. В перший рік хіба б я вижив, якщо б мене, недосвідченого, кинули в окопи? А так я мав можливість потроху вчитися військовій справі в різних сферах, і ще – знімати, маючи унікальний доступ. І ось із цієї солодкої посади я через деякі обставини вирішив піти в окопи як штурмовик. Коли ми вийшли на завдання, дорогою командира-іноземця поранили, і ми залишилися без командира. На полі бою я взяв на себе повноваження керувати людьми. Як ми провели цю операцію, всі були в шоці – я здобув повагу, й це було заслужено. Мене визнали у військовій структурі не як якогось там Артема з камерою, а як справжнього воїна, котрий може впоратись із важкими завданнями. В результаті – став командиром іноземної групи.

Я гадаю, що медалі, нагороди – це одне, а інше, коли моїй мамі на заправці невідомі люди розповідають, який її син герой, які він зробив операції, скільки людей врятував і таке інше. Тобто для мене найважливіше, що я зміг довести насамперед собі, що можу не тільки знімати, а й ефективно воювати, і при тому бути на командних посадах. І бути на небезпечній ділянці фронту штурмовиком, а що може бути небезпечніше, ніж штурмувати посадку? Те, що я описую, – це завершення фільму, коли воїн на камеру проводить операцію і знищує свого першого ворога, саме в контактному бою. А далі я почав працювати повний час

² Марта Юзьків – військова батальйону ТРО, куди Артем ще до повномасштабного вторгнення ходив на тренування (прим. ред.).

уже як військовий і командир підрозділу. Тому все найважче, що траплялося мені на цій війні, було вже поза камерою.

Я відпрацював майже півтора року з піхотою, і ми переключилися на роботу з дронами. Вважаю, що робив це успішно, ні разу не було, щоб я когось підвів чи не вийшов на завдання. І моя група завжди брала на себе додаткові навантаження, на волонтерських началах, не тому, що нас просили, а тому, що ми могли. Після перегляду на фестивалі військові сказали мені: те, як показано цю війну, і ті відчуття – це те, що вони думали й відчували, коли пішли воювати, – страх, біль, нерозуміння. Для них важливо, що через мій голос передається те, що вони можуть сказати своїм цивільним друзям. Хочете зрозуміти, що я відчував на війні? Подивіться фільм Артема. Підійшли й цивільні хлопці – вони побачили, що могло їх очікувати, якби вони пішли на фронт, було в них і відчуття провини: що такі дурники, як я, пішли воювати, а вони не змогли. А з іншого боку, розкрито, чого вони бояться. На цьому тлі вийшов гарний діалог. У нас є розрив в суспільстві між цивільними і військовими, і цей фільм допоміг їм зрозуміти військових. Тому я вражений, що українці також позитивно сприймали цей фільм.

– *Що сказала мама про фільм після перегляду на кінофестивалі?*

– Звісно, вона плакала, але сказала: «Синоку, ти мені нічого не розповідав і не розкажеш, але знай: що б ти не вирішив, я завжди на твоєму боці, навіть якщо я не підтримую твій вибір, хвилююся за тебе». Для неї важливо побачити, що я робив на фронті ці три з половиною роки. Вона проти була, коли дізналася, що я пішов воювати. Тому це допомогло мені мати гарний зв'язок з мамою.

– *Як довго ви робили монтаж фільму? Чи були в тебе розбіжності з Хуаном?*

– Монтаж почали робити з першого знімального дня, тобто за два місяці до повномасштабної війни – зняте відразу монтувалося й оброблялося. Спочатку, коли в мене був час, це я робив, потім не було часу, і це робили інші, але ми дискутували і монтували кожну подію, зняту на фронті. В нас були труднощі з вибором головного монтажера, бо, звісно, це не тільки монтаж, це – написання сценарію. Справжній монтажер – це творець сценарію. Перед тим, як знайшли Джаспера, ми пробували працювати з багатьма людьми: і з оscarоносним монтажером, і з дуже відомими, і з різних країн, і з українцями, але не йшло. З Джаспером Осмудом (Jasper Osmond) я познайомився на World Summer School в 2018 році, і в цей момент, коли він читав лекцію, я зрозумів, що хочу працювати з ним, що сказане ним співпадає з моїм баченням фільмотворення. Як не дивно, Хуан з ним знайшов спільну мову, і ми почали працювати. Джаспер монтував матеріал півтора року, а потім ще півроку, тобто два роки монтажу і півтора року з них постійної щоденної роботи. І не тільки він робив це, система дуже складна в обробці таких фільмів. Ми зупинилися на 900 знятих годинах, і це не кадри з GoPro, це повні сцени, по-своєму цікавий чи не кожен із днів, які ми знімали на фронті. Відзнятий матеріал потрапляв до нашого київського монтажера, який із приблизно кожної години відрізував найкращі 20 хвилин, далі кожне слово перекладалося англійською і накладалися субтитри на сирий матеріал, бо тільки я міг розуміти, що там відбувається, а всі інші учасники групи – іноземці. Тому після українського монтажера, який за-

ймався підкладанням субтитрів і робив перші асемблі (це така маленька риба), воно далі рухалося в Барселону, де наша друга монтажерка Інес робила з цих 20-ти 3-5 хвилин фільму. Після того це йшло в Копенгаген до Джаспера (звісно, це все онлайн, через хмару), який обробляв це в історію і давав кожній сцені правильний ритм так, щоб уловити це в фільмі.

Увесь монтажний процес – повний комп'ютер і всі ці проксі – робився в Лос-Анджелесі на продакшн-студії, тобто все переливалося туди. Звідти ми всі мали доступ до матеріалу і могли монтувати, ну, майже з телефону, оригінальний матеріал онлайн. Я багато працював в окопах з фактично оригінальними матеріалами через програму. Тому так, це було складне рішення, і в нас не виникало розбіжностей. Тобто ми знали, що хочемо, всі це робили до моменту, коли вже склали фільм на 2 години і 10 хвилин. Далі постало питання, що виріжемо, тому що одне з прохань головного продюсера було зробити фільм на 90 хвилин. І це стало проблемою. Кожен із нас писав нотатки, що залишати, де скоротити, де додати, і не було одного вирішального голосу – кожен мав свій голос, і коли ми показали новий монтаж, то всі робили нотатки, що їм подобається, що ні, далі нотатки склалися в одну систему, клялися на таймліній. Ми намагалися до останнього крутити з різних сторін, і вже у фінальний монтаж кожен дав свої нотатки, як ми це бачимо, і залишили це на думку Джаспера, бо він головний монтажер і в титрах зазначений як співавтор сценарію. Я йому довіряв, і навіть якщо вважав, що кілька сцен слід було залишити, то все одно останнє слово залишалося не за мною, не за Хуаном, а за Джаспером.

– *Це остаточна версія фільму? Чи буде щось перефоблятися?*

– Коли ми подивилися прем'єру, побачили кілька незначних недоліків – в остаточному варіанті їх усунемо. На великому екрані ритм іде швидше, ніж на комп'ютері. Тому можемо додати ще 3-5 хвилин, тобто дві сцени, але це відбудеться, коли будемо виставляти фільм на онлайн-платформі.

– *Чи буде офіційна прем'єра в Україні та показ фільму в кінотеатрах?*

– Так. Ми міркували це зробити восени, але, якщо хочемо зробити нормальну прем'єру, треба домовлятися завчасно і готуватися, щоб про фільм більше людей дізналося. Так, він був Шеффілді, в Торонто в офіційній програмі, мав гарні відгуки, але про фільм мало хто знає. Після участі в українських кінофестивалях будемо планувати його реліз у кінотеатрах.

– *Деякі кіномитці, які були присутні в Британії на прем'єрі, сказали, що фільм заслуговує, щоб подавати його на премію «Оскар» від України. Що думаєш із цього приводу?*

– Нічого не думаю, тому що я не кваліфікований у цій справі. Є така політична річ, що маємо подавати фільм, який має найбільше шансів. І тут у нас є конкуренція з прекрасними фільмами з усього світу, які були в Каннах, Венеції, Роттердамі, на «Санденсі», тому номінація «найкращий іноземний фільм», ще й документального фільму, набагато складніша. Я вважаю, що неправильно подавати від України як найкращий іноземний фільм. Про фільм мало хто знає, і його реліз в Україні ще не відбувся, а в цьому випадку треба, щоб був офіційний прокат. Ми плануємо подавати фільм на «Оскар», але не від України. І в категорії «найкращий документальний фільм». Тоді буде легше конкурувати зі світовою кіноіндустрією.

– Над якими проектами ти це працюєш?

– Ми почали новий фільм, також з Хуаном, про еволюцію дронів в армії. Не тільки я зрозумів, що треба про це знімати кіно. Те, що відбувається на фронті, і значення в сучасній війні дронів, неможливо переоцінити. Тож, будучи оператором дрону і знаючи все зсередини, маючи унікальний доступ до архівів, людей, операцій, я можу зробити гарний фільм. Для фільму «Простий солдат» знято 900 годин матеріалу, тобто десять фільмів можна зробити, змонтувати. Вони будуть і про людей, які, на жаль, вже загинули, і про окремі військові операції, адже у фільмі бачимо буквально 2-3 хвилини, просто хайлайти, емоційну вибірку з однієї військової операції. Зняти зсередини штурмову операцію, коли три дні заходиться на позицію, мати втрати, потім три дні захищати цю місцевість, перебуваючи, можна сказати, в оточенні, і вийти успішно з цього завдання, гадаю, що це – унікальна річ. Мені треба це показати людям, був би час, а натхнення є. З цього воєнного архіву я можу зробити не один фільм.

І ще я працюю над фільмом про іноземців на війні. Я працював з іноземцями, знаю зсередини, як і що відбувається, – що доброго, що не дуже, маю великий архів з іноземцями.

– В тебе є чудовий проєкт, над яким ти почав працювати до війни, теж документальний. На якому він зараз етапі?

– Цей фільм майже знятий, я його почав робити за 4 роки до війни, і вважаю, що маю унікальну історію про чоловіка, який на початку 2000-х років був відомим актором, і життя так склалося, що він став бомжем, але бажання знову грати в театрі в нього не зникло, тому ми бачимо перетворення людини: як із самого низу він поступово рухається вгору, до своєї мети. Поки що його робоча назва «Werde der, du bist», в перекладі з німецької: «Стань тим, ким ти є», це слова з вірша Йоганна Гете. Але в цього фільму доля складна, перше, що я над ним не працюю, тому що він наполовину вже змонтований, я гадаю, що завершення історії в мене вже є, але почалася війна, і його дознімав також ти, Руслане, і приніс туди своє бачення. Але я не можу приділити повноцінну увагу цьому фільму, поки на фронті. Та він обов'язково відбудеться, просто не можу сказати, коли.

– Які в тебе плани на майбутнє?

– У мене, як у військового, немає планів, тільки вижити сьогодні, виконати військове завдання. Мої плани міняються кожного дня. Якщо лінія фронту в моїй зоні більш-менш стабільна, тоді ми можемо зробити план на день-два. Якщо ні, тоді взагалі все міняється кожну годину.

– А в тебе контракт військовий був на три роки?

– Так. Підписані контракти на початку війни анулювали. Всі добровольці, які підписували контракт, стали автоматично мобілізованими до кінця дії військового стану, чи повномасштабної війни. Тому я тут, поки є активна фаза війни, поки не зробили новий закон про демобілізацію, чи доки я не буду важко поранений, або матиму троє дітей. В принципі, троє дітей мене влаштовує, в мене вже є одне дитя, то треба ще двоє, тоді я зможу виходити на сімейну пенсію, не бути військовим, робити фільми і виховувати дітей.

19 вересня 2025.

«Не було жодних сумнівів щодо стійкості людей»

Стрічка «Культурний квест: Україна» здобула денну премію «Еммі» в категорії «Видатна соціальна програма». У випуску йдеться про людей з культурного сектору України, які роблять усе, щоб зберегти культурну спадщину в часи війни, «надихати своїх співгромадян і нагадувати решті світу, чому Україна варта того, щоб за неї боротися».

«Це була неймовірна подорож на багатьох рівнях, і хоча не бракувало важких речей, які ми побачили і про які поговорили, також не було жодних сумнівів щодо стійкості людей, з якими ми зустрічалися, та рішучості українського народу боротися за свою країну і свою культуру», – зазначено в описі стрічки.

Режисер «Культурного квесту: України» – Ян Грант, який разом з оператором Яном Левассером подорожував Україною у вересні 2022 року. Фінансову підтримку для зйомок надав коледж Густава Адольфа в Сент-Пітері у штаті Міннесота.

Українська співачка Ната Жижченко (Opuka) стала креативною продюсеркою, а також поспілкувалася з режисером у кадрі. За її словами, зйомки відбувалися у Чернігові, в будинку її дідуся, майстра музичних інструментів Олександра Шльончика. Режисерові також допомагала Олеся Островська-Люта та команда з «Мистецького Арсеналу».

Денну премію «Еммі» вручають за найкращі програми на американському телебаченні. Переможців визначають Нью-Йоркська національна академія телевізійних мистецтв і наук та Лос-Анджелеська академія.

Джерело: Детектор мови.

Анджеліна Джолі відвідала Миколаїв і Херсон

Своїми враженнями від поїздки на початку листопада вона поділилася у своєму Instagram.

«Цього тижня я відвідала Миколаїв і Херсон в Україні, щоб зустрітися з сім'ями, які живуть на лінії фронту. Загроза безпілотників була постійною і відчутною. У небі чути тихе гудіння. Місцеві жителі називають це “людським сафарі”, оскільки безпілотники використовуються для постійного стеження, полювання і тероризування людей. Був момент, коли нам довелося зупинитися і почекати, поки безпілотник пролетів над нами. Я була у захисному спорядженні, і для мене це було лише кілька днів. А сім'ї тут живуть з цим щодня. Вони перенесли свої школи, клініки та дитячі садки в укріплені підвали, вирішивши, що життя триватиме. Це було важко, але надихаюче.

Багато людей розповідали мені про психологічне навантаження, яке несе життя під постійною загрозою, і про глибокий страх бути забутими світом. Важко зрозуміти, як у світі з таким потужним дипломатичним потенціалом цивільне населення в Україні, Судані, Газі, Ємені, ДРК та багатьох інших місцях щодня страждає – нібито влада нічого не може зробити, щоб покласти край цим конфліктам і захистити всіх цивільних громадян на рівних правах».

Джолі також наголосила, що українські волонтери вселяють у неї надію. «Надію мені дають неймовірна мужність і майстерність місцевих організацій та волонтерів, а також тих, хто їх підтримує. Якщо вони можуть знайти в собі сили, то уряди теж повинні бути здатні зробити те саме».